

Павло Крат.

„За землю і волю!“

ЦІНА

25 ц.

к.с.в. 13

Роз. 225- $\frac{2}{11}$ 50

~~БІБЛІОТЕКА
ІСТОРІЯ
ЛЬВІВА~~

~~31081~~

Павло Крат.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

8(c)У":1917"-1

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 61 170-1

Від видавців.

В сей наш збірник „За землю і волю!“ увійшли майже усі політичні поезії Павла Крата, котрі він написав межі роками 1901, а 1914. Писані вони були під певними впливами політичних обставин, в яких довелося жити авторови. З відміною сих обставин і з упливом часу помічають ся в поеті деякі відміни в поглядах, але в цілім він лишається тим, що й був: запеклим ворогом царату, демократом-республіканцем, котрий дивиться на світ світоглядом „страждучих і угнічених“.

Вірші почав писати П. Крат ще в дуже молодих літах, коли був в перших класах гімназії. Але то були здебільшого ліричні твори, котрі майже ніде не були друковані.

Колиж в 1901 організувалась на Україні „Укр. Револ. Партія“ і Крат дістав ся в її ряди, ще девятнадцять-літнім юнаком, він відкинув ліру кохання та суму, а загремів бойову пісню революції:

„Ні, і той не поет, хто в годину лиху
„Про квітки та про мрії співає
„І загойдує співом нечулисть глуху,
„Боротьбою сердець не сповняє.

„Хай хто хоче назве
„Його „богом“, — „жерцем“,
„Я-ж призиравством його
„Наділю, — не вінцем!“

Колись, за козацьких революцій, діди-кобзарі розносили по Україні вістку, гискру повстання співом огняних „дум“, запалюючи тим нарід. Тепер кобзарів вже не було, але Кратові думи діставались до рук селян і робітників через потайну пресу, і такі його пісні як „Годі терпіти!“ або „Ой, вже час!“ співались і співають ся по обох берегах Дніпра.

Першою думою, яка була надрукована, є „Демонстрація”.

Уже в 1903 році Крат похилив ся в напрямку соціалізму, а в 1905 р. враз з Меленевским, Кавуном, Михайловичем, Карасем і Павловим зорганізували „Укр. Соц. Дем. Спілку“, котру прилучили, як автономну частину до „Рос. Соц. Дем. Роб. Партії”.

Члени сеї „Спілки“ мали певні погляди на національне питане.

В своїх національних жаданях вони не йшли дальше програму Р.С.Д.Р.П., себто „національне самоозначене”.

„Ми маємо ширити ідеї соціалізму і революції між українськими селянами і робітниками на українській мові, бо нарід найкраще нас тоді зрозуміє”, так казали діячі „Спілки”.

Питане автономії, чи самостійности України — відкидали. Досить скасувати царат, зробити з цілої російської імперії демократичну республіку і культурні права українського народу будуть забезпечені нарівні з усіма народами в межах сеї республіки.

„Про літарі усіх країн єднайтесь, а не розеднуйтесь!” — се було завжди в головах проводирів „Спілки”.

Тому в піснях і думках Крата писаних до 1905 р. тільки чути агітацію до повстання проти царату, попів та дідичів.

Коли почалась в 1904 р. війна Росії з Японом, „Спілка” вистушила гостро проти війни, а Крат написав пару дум: „Про Орла”, „На манджурських степах” і т. и., призиваючи нарід скористатись тим, що царат заплутаний у війну, і зробити революцію.

„Жовті з Сходу, червоні з Заходу. — чи витримвеш, кривавий царате!?” писав Крат в своїй відозві.

Революція вибухла, але не мала повної сили, щоб змести цілковито деспотичний устрій; та Крат не втратив завязтости і віри в нову революцію і, сидючи в Швай-

царіі на вигнання, писав:

„До вас, до голодних, знуджених братів
„Ми кличемо: „Слухайте ради,
„Скінчіть ту роботу, що ми почали,
„Упавші зведіть барікади!”

Царат полював за Кратом і за кордоном. Він перехо-
вував ся якийсь час у Галичині. Але після славнозві-
сних академічних розрухів на львівськiм університеті,
коли гр. Потоцький хотів віддати Крата Росії — той утік
до Канади. Та не забув віддячитись Потоцькому. Коли
Січинського засудили, Крат поклав собі за обовязок че-
сти визволити месника і за свої болі, котрі заповдїяв йому
Потоцький. Розбуджений Кратовою і його товаришів агі-
тацією наряд визволив Січинського. Під час руху за виз-
вол Крат написав „Січинський в неволі”.

Тяжко працюючи в Канаді, то на фармі, то як лісо-
вий робітник, Крат не міг вже багато писати поезій. Хіба
лиш брав участь в тутешнім соціалістичнім русі.

Поки розбивали соціалістичну роботу в Канаді, і на-
решті гр. Шептицький прислав сюди єпископа Микиту
Будку.

Крат привитав його „Кропилом”, потім „Кадилом”,
і ся газетка-сьміхунчик зробила своє діло. Будка не най-
шов попертя, і його місяця пішла нінащо.

Але ось зачув ся в повітрі дим пороху, що повіяв
з Європи.

Росія стала збрїтись проти Австрії. Крат згадав
„Російсько-Японську” війну і знов в него прокинулась
надія побачити Росію вільною через революцію, котра
малаб вибухнути по невдалій війні. Здругого боку Крат
бачив, як на Україні поширив ся за часи по-революції
український рух, як той рух плекав ся і підтримував ся
моральним впливом з Галичини. Царатови колькою в бік
була Галичина з її українськими інституціями, ба навіть
український університет мав бути побудований. Се цара-

тови була небезпека. Він мусів, або знищити Галичину, або признати право Українству у себе в хаті.

Царат вибрав війну.

Ще 6 місяців перед війною Крат написав „За землю і волю” і „Що буде?”, в котрих представив усю ту руїну, яка в дійсности тепер сталась в Галичині.

Не знаючи, що і Англія вмотаєть ся в сю війну, а рахуючи, що розбите Росії булоб щастем для Росії — в Краті загорілась кров старого борця, і він став агітувати за визволом України, за поданем помочи революціонерам.

Потім вибухла війна. Соціялісти усіх держав розділились на три табори: за Росію, Англію і Францію, за Німеччину і Австрію, а треті лишились ворогами війни.

Сі треті соціялісти осудили своїх товаришів, що взяли участь у війні, а виставили у своїм програмі сполучене усіх держав Європи в одно державне тіло: „Сполучені Держави Європи”, даючи кожній нації право зорганізувати себе, як автономна одиниця після мови, віри і вподоби.

За сим зголосилась особливо „Англійська Незалежна Робітничя Партія”.

Сей програм дуже сподобав ся Кратови, і він став тепер його апостолом.

Далі в нім помічаєть ся відміна, що до віри в вибух темних, мало-освідомлених мас. Він стає того переконання, що „слово”, міцніше від меча:

„Запалають в твоїх дітях огняні язика:

„Повалять ся царства злости і їхні владики!”

Але Крат далі стоїть за соціяльну революцію і кінчить свій збірник покликом до пролетаріяту:

Візьми! Й займи місця їх

Сам на вічні віки!

М. Г и ш к а.

Псалом.

Вже не раз царі мечами
Царства будували,
Усі народи під себе
Пугою зганяли.
Але кровю та сльозами
Цегли не зліпити,
І в будинку з кісток людських
Вбійникам не жити.
Поміж люди ходить „слово“
Тихої любови,
І встають борці могутні
З пролятої крови!
Не з мечами, а з словами
У бій виступають
І найбільші царства в світі
В нівець обертають.
І тебе моя, Вкраїно,
Обсіли ворони.
Та те „слово“ стане, нене,
Й в твоїй обороні.
Запалають в твоїх дітях
Огняні язики, —
Повалять ся царства влоби
І їхні владики!

Кайдани дзвонять.

Кайдани дзвонять по землі,
Працюють царяки у млі...
Працуйте, клятї! Час з мечами
Вже за дверима. Черний ввесь,

Огнем пекельним очі сьвітять,
Ось. ось пожежою осьвітять
Вони країну. Запала
Тоді земля; огняне море
Під хмари вдире, і полізе
До вас мозоляна рука
Раб-ошуканого вами.
Усіх вас в жмут один збере,
Під хмари здійме і вayneбуть
На віки вічні зашпурне!

За Україну.

Душі забитих борців України,
Душі задушених лютим царем
Кличуть до помсти синів батьківщини
Гніт і неволю скосити мечем!

Гей, не вагайтесь, до бою рушаймо,
Вдармо в останній ще раз,

Царські корони, трони поламаймо,
Долю в ворожій крові ізкупаймо,
Вдармо в останній ще раз!

Тільки кровавою путтю по трупу
Доля увійде у нашу халулу,
Вдармо в останній ще раз!..
Дідич-поміщик зажер нашу долю,
Вічна неволя на панських ланах,
Рветь ся, як пташка, душа геть на волю,
Час походити по панських кістках!

Гей не вагайтесь, не бійтесь вмерати,

Й так ми мремо день-у-день..

З голоду пухнути, вічно стогнати,

Вічно в завчасні могили лягати,

Слухати жалібне дзвонів дзелень —

Чи не обрид вам сей похорон вічний?

Гей воскресай, мій народі немічний,
Вдармо в останній ще раз!

На Україні.

Вязниці повні людом...
У тьмі льохів, у смородії, в хоробах,
Вже не під доглядом
Неронських преторянців,
А жандарів російського царя
Конають день-у-день
Нащадки християнів,
Що прапор білий господа Христа
Заляний в кров рабів
Синів роботи
На идоли, на трони підвели,
На капища, чи то... церкви,
Та на попів — жерців нових,
Щоб слово стало паном,
Робітник раб
Диктатором всесвітнім.
І їхній сьпів з вязниць
Під хмари лине,
Гукає месників...

Надходить день.

Надходить день, день визволу і слави
Зоря його горить кровавим вже огнем.
Врати! Не кидайте напів дороги справи,
У душу не пустіть зневіри 'сподарем.
Царі-кати, царі-буржуазія
Се й чують. бачуть час, еднають ся на нас,
І хилить ся рабів похила шия,
І деспотичний трон міцнійшає на час.
Але на час!.. бо наша праця встане,

Як зерно те, що в ґрунті поросло,
І людським душманам у вічі грізно гляне
І загада, щоб їх на сьвітї не було!
Від краю в край по нашій батьківщині,
Мов хмара, вийде люд з халуи та вбогих хат,
І підемо ми всі, і слїду на Україні
Не кинемо, де був огидлий нам царат!
Ми волю випустим, розчиним каземати,
В руїни ляже все від нашої руки, —
І тюрми, і двірці! Катам відмірим плати...
За ними вже давно ізнулились гаки!
До купи люд знесе потрощені кайлани,
І скидаємо з них на спогад всім вікам
Страшну піраміду. вона за нами стане,
Щоб сьвідчити, що більш не бути вже царям!
І хоч не стане нас, і хоч імене наше
Забудеть ся, загубить ся у протязї часів,
Але та воля, воленька розкаже,
Про невідомих тих, незнаємих борців!

Слушний час.

Наука, сьвітло, правда
Давно повбивані!
Сама розпуста, та крадіжка,
Та кривда люта,
Як той бурян
Україну заглушили...
Гей, деж ви, месники,
Чому ви забарились?!

Веснянка.

Гей, братя любі,
Бурлацтво, сїромом,
Ой, гірко живеть ся нам дома!

Хоч сонечко сяє,
Весна скрізь гуляє,
Гаї, луги, луки
Сповиті квітками, —
А нам і весною,
Затулюють долю
Пани, попи, дуки
З катами-царями.

Дума про херсонські заробітки.

Ой, з Ірію-раю, з теплої країни
Та повертали гуси сірокрилі,
Ой, повертали тай на став упали,
Ой, упали тай загелготали:
„Ой, летіли ми понад морем хвилястим,
Понад лісом гілястим,
Таврію вбік покидали,
Та херсонські степи оглядали.
А сніг там тав та потав,
А степ там смердючий
Пресмердючий став,
Смердить він кровю гнилою,
Потом-сльозою,
Що заробітчане лили-розливали,
Коли у пана шага заробляли.
Ой, широкі ті доріженьки,
Що втоптали та їх ніженьки
Степами ярами, —
Хлопці і дівчата
Своїми ногами.
Ми з Ірію повертаємо,
Їх в дорозі все спіткаємо:
Чобітьми ту дорогу прасують,

На морозі ночують,
Та на се не зважають,
Ідуть сьпівають,
Долі у Німця придбати гадають.
А як в Ірій повертаємо,
Теж в дорозі їх спіткаємо:
Ідуть, з'їхають,
Долю проклинають,
Та босоніч по морозу ступають,
Слід весняний чоботяний
Щиренько рівняють,
До нас гусей звертають ся,
Про родину питають ся:
— Чи все гаразд дома? —
Питає сірома,
А ми гелґочем
Сказати нехочем...
(Ой, лихо, там лихо,
Хоч скрізь дуже тихо...
Несіть свої злидні,
До лат прикладайте,
Та в холодну, довгу зиму,
Як перш, пропадайте.)
Гелґотіли гуси,
Знялись, полетіли.
Покидали сіре піре
На ставковій хвилі...
Покидали думки-гадки,
Покинули тугу...
Ой, полети, туго,
До темного луґу.
Невий, наче рябий пугач,
В голівоньках: „пу-гу!“
Туга не покине,
Думки не припине:

Над ланами, над степами
В Херсонщину лине.
Спинись, гадко,
Спинись, думко!
Я шось розпитаю,
Чому нема і не видко
Нашим мукам краю?..
Ой, загули та старі дуби
Верховітем над ставом:
-- „Не буде вам щастя-долі,
Доки ви під паном!“
„Не буде!“ гуде,
Гомін гаєм іде
На низи лягає,
На мужицькі села спадає.

Дума про те, як будував цар вязницю.

Ой у місті Петербурзі
Та серед майдану
Зібрала ся сила люду
Від самого рану.
А серед майдану
Цегли, вапна — гори:
Будувати готуєть ся
Цар нові хороми.
Бачте, в Перербурзі
Вязниць нехопило,
Як підвівсь народ робучий
За съвятеє діло.
Повно, повно начинили
Вязниці братами..
І зійшов ся цар на раду
З своїми катами.

І на радї положили
Ще класти темницї, —
Не пустити до Росїї
Волї зза границї.
Ой, у місті Пегербурзі
Тай серед майдану
Поставлено силу війська
Від самого рану.
А серед майдану
Та ще й на помостї
Стоять пани генерали
Та вельможні гостї.
Коровги лискають,
А дяки сьпівають,
Попи письмо пресьвятее
Голосно читають.
Цар сидить на тронї,
Мов те сонце сяє,
Нову тюрму будуючи,
Молебїнь справляє.
Ось підвів ся з трону,
Бере дві цегли
І упав із ними
’дразу на колїна.
Цеглу покладає,
Вапном намащає
І на людське люте горе
“Тюрму „закладає“.
Підвів руки в гору,
А очі до бога,
І оттак його благає
Прелютий катюга:
„Боже панський, боже сильних!
Згляньсь на нашу буду,
Що маємо ми зробити

На погибель люду.
„Ти панів кохаєш
Від віку і віка,
Пана тільки й маєш
Ти за чоловіка.
„Вкрути ж роги мужикови,
А нам даруй сили,
Щоб і діти і онуки
Наші в паньстві жили;
„Щоб мужицтво свої ниви
Потом поливало,
А щоб паньство віки й віки
В розкошах куняло;
„Щоб мужицтво від роботи
Зовсім подуріло,
А щоб нас науки сьвітло
Ясно осьвітило;
„Щоб мужик зробив ся,
Як той від смиренний,
І до бунту не зривавав ся
Той харпак мерзенний.
„Ой, дай ти нам, боже,
Мури змурувати
І всіх наших вороженьків
У них поховати,
„А ми тобі, боже.
Церков набудуем,
Тобі вічна буде дяка,
Доки ми пануем.“
Тут все паньство на колінка
Низенько впадає
І господа пресьвятого
Із царем благає.
Ударили в дзвони,
Попи засьпівали...

Оттак в місті Перербурґі
Тюрму будували.
Збудували міцні мури,
А у них конає
Сила братів наших рідних
І нас виглядає,
Чи не прийдем розкувати
З кайданів їм руки,
Чи не визволим ми брацтва
З пекельної муки.
Гей, згадаймо дідів наших,
Як ті панів били,
Про них свідчать скрізь по полю
Високі могили.
Вони били ся за волю,
А ми їхні діти, —
Невжеж будемо зневагу
Так мовчки терпіти?!
Скрізь селяне, скрізь кидайте
Податок платити, —
Будем вільними братами
Ми на світі жити.
Хай пани покинуть звичку
Нами заправляти,
Хай лишень ідуть у поле
З плугами орати!
А цар лютий нехай більше
Вязниць небудує,
Наших братів з жандарями
По них не мордує,
Хай тікає з Петербурґу, поки є дорога
А не втече... не вблагає
Й за гроші він бога!
Гей, народе уgnіченняй,
А нумо вставати,
Хоч не собі, так хоч дітям

Доленьки придбати!
Тай братів тих, що нудять ся
У царській неволі —
Гей, ходім випускати
На вольную волю!

Весняна думка.

В горі між зорями гуляє,
На Україну позирає
Рогатий місяць. Сплять гаї,
Чорніє степ, широке поле
Мовчить, немов заснуло. Голе
Гіле чорніє над шляхом.
Снігів немає; постікали,
Річки широкі доливали;
Самі калюжі ще блищать.
Качата з Ірію летять;
Над головами тільки чути
'дин їхній свист. Мовчить окута
Мовчанем ніч. Мовчить ріля;
Від неї дух людського поту
Встає тихенько, мов з болота
Туман легенький. Мара сила
Гние заорана... А села
Лежать у темрявах нічних
Побиті горем... Тихо, тихо...
Ніде не присне... Чорне лихо
Над степом вгору підвело,
Мов дуб гіле, ізсохлі руки,
Шепоче, скигле: „Муки! Муки!
І сліз, і гвалту, щоб гуло,
Щоб тихо так тут не було!“
Недоля панським ланом ходить:
— „Чи вродить поле, чи не вродить?”

Тай що ще вродить? “ все пита
В сорочці подраній мара.

Понад Україною звиса...

Понад Україною звиса червона хмара.
Незаябаром ти встанеш, люде,
І побеш, свої кайдани геть порвеш,
Розвалиш палаци тиранам,
Мечі, корони геть зметеш
В безодню! Муриж віковічні
Заляні слізьми та проклоном
Твоїм (не божим) перейдеш
Своїми вічними плугами,
І на руїнах забуте посієш сам,
І так з синами
На вольній волі оживеш...

Досить терпіти!

Досить крови та сліз, досить дзвону ланців,
Годі мовчки терпіти, конати!
Геть катюг — людоїдів, кривавих царів!
Гей, підводь ся, робітнику - брате!
Наша сила вже міцно зросла,
Тісно їй поза троном сидіти,
У терпіню до краю дійшла, —
Не бажає в сім бруді зігнати. —
Гей, кінчайтеж, братове! Кінчайте, борці!
Хай покотять ся в прірву тирани!
Хоч здобудем собі з колючок ми вінці,
Так за теж і неволі не стане!

Ідіть собі, пророки!

(З московської.)

І діть собі, пророки всевіднусту,
Покиньте нас, апостоли любови, —
Тут жертви вопіють благають помсти,
Тут море потекло сьвятої крові!
Тут що не день, то гинуть сили,
І що не-міть—лютіща бій,
Тут в завчасні йдуть домовини
За рядом ряд, за строем стрій...
А ви прийшли з евангелем смиреня,
Зі словом кротости та згоди на устах!
Ой, досить ми учили ся терпіню,
Доволі злигував нас жах!
Доволі вже були плохими ми рабами,
Що йдуть смиренно у ярмі,
Прийшов вже час счинитись з ворогами
Не рабським словом, а мечами
В останній, лютій боротьбі!
Не вам учити нас кохати меншу браттю:
Мов лід, кохане в вас холодне, неживе!
Ні, той, з чийх уст зривають ся проклони,
В чім серці ненависть живе,
Хто на катів народа меч заносе,
Хто віддає за люд свою до кроплі кров
І поклик боротьби покраю скріз розносе,
Той ма її, правдиву ту любов...
Ні, вашу проповідь, та молитви та прощі
Сховайте про рабів, про дурнів, про зайців.
Нам не до нас! на грізнім смерти грищі
Зійшлись уже полки непохитних борців.
Не словом, ні! свинцем та сталю
Розвіємо жите згнітившу ніч,
А ви з своєю рабською моралю
Геть, заберайтесь прич!

и. 61. 170

Демонстрація.

У Києві, в славнім мієті,
У дзони дзвонили, —
А студенти в своїй школі
У радї радили. Урадї радили,
Як за людей встати,
Тай на радї положили
Геть царя скидати.
Беруть папер, білий аркуш,
Пишуть листи дрібні:
— Гей підводьтесь прокидайтесь,
Слромахи бідні!
Годї вже платити подать,
Подушне давати,
Та синів своїх царєви
В полки відсилати.
Нема землі у вас, люде?..
Нема і nebude!
Гей з торбами всі підете
Від царської дуди!
Не сподійтесь 'д царя, братя,
Що землю поділе:
Він панам нас радий 'ддати,
Коб то мав лиш силу.
По три шкіри він з вас лупить,
Здєре й по чотирі,
Й ніхто за вас не вступить ся
При лихій годині.
Цар з панами накладає,
І бог на їх боці.
Попи ж ваші преполобні
Держуть вас в мороці:
Якимсь пеклом там лякають
І кажуть терпіти...

Щоб і паньству, щоб царєви
Добре було жити.
Щоб те царство, щоб те паньство
В роскошах пірнало,
А мужицтво на роботі
З голоду вмирало!
Годіж нам, брати, терпіти!
Ще є у нас сила:
Вона степи, вона гори,
Увесь сьвіт укрила!
Отта сила — люд робучий,
На плечах котрого
Ідуть пани, ідуть царі
До попа сьвятого....
Скиньмо братці, вражу силу
І будьмо братами,
Та щоб усі були рівні
До 'дного між нами!
Ми, селяне, до вас щире
Слово засилаєм
І підмоги проти царя
Низенько прохаєм:
Поможіть нам, наші батьки,
Вражу силу збити,
Тоді вільно на Україні
Стане людям жити.
Такі листя написали,
В пакети складали,
Тай по усій Україні
Людям розсилали.
А самі студенти в раді
Знов раду радили,
Тай на вулицях зійти ся
В раді положили.
Зійшло сонце у тумані,

Над Київом стало,
А студеньство всі вулиці
Собою вкривало.
Попереду несуть прапор
З грізними словами,
Що на нему написали
Білими буквами:
„Геть з царем! До долу ката!
І паньство, і царство!
Нехай буде на Україні
Єдине братерство!”
Ідуть собі та сьпівають,
Царя проклинають,
Усіх людей, увесь Київ
На царя скликають.
А з заводів та з варстатів
Робітнича сила
За студентами аж котить,
Мов у морі хвиля.
І сьпівають і гукають,
Весь Київ скликають,
Та на царя, та на ката
Словами гримають:
„Годі, годі нам терпіти!
„Прокидайтесь, люде!
„Доки цар над нами править
„Щастя вам небуле!”
Затягає всі улиці
Розбурхана сила...
А катюги зупинити
Москалів пусгили.
Не дві хвилі, не дві чорні
В морі ся спіткали,
То салдати на студентів
З рушницями стали.

Ой, і стали з рушницями,
Цілять їм у груди:
— „Як хочете живі бути, —
Розходьте ся люди!”
Ой, на горе, ой, на тяжке
Мати породила
Тебе, сину, що до війська
Була відрядила.
А ще гірше, ще лютіше,
Ой, що ти мій, сину,
Із панами став за право
Й стріляєш в людину!
Ой, тут вийшов „дядько Дмитро”
Салдатів спиняти,
Та розумно та правдиво
Став їх поучати:
— „Ой, закогож ви бете ся,
Нерозумні діти?
І накогож се ви вийшли
З рушниці палити?
З ваших батьків, з ваших братів
Цар три шкіри лупить,
А ви його бороните,
Нерозумні люди!
Цар з панами з вас глузує
І не знає міри...
Киньтеж, братці, царя-ката,
Важить офіцерів!”
Ой, не ветигже „дядько Дмитро”
Слова доказати,
Як почали офіцири
„Сьмірно!” скрізь кричати.
Затремтіли москалики,
Як муштру почули
І на слово „дядька Дмитра”

Й вусом не моргнули,
Добре далась їм та муштра,
(Хто її не знає!)
Вона людей канівичить,
Ні нащо лямає.
Ой, не встигже „дядько Дмитро“
Зказати удруге,
Гей, звеліти та стріляти
Їм цареві слуги.
Прицілились москалики,
З мушкетів стрілили...
Бодайже вам тяжко-важко...
Що ви наробили?!
Горе тобі, стара мате,
Нема твого сива...
Заплакала за вбитими
Уся Україна.
Кого вбили, покололи,
Другі повтікали.
Тих по тюрмах, по Сібірах
Люто мордували.
А цар радий у столиці
Молебіні служе!
Радій, радій, душогубе,
Радій та не дуже.
Вже недовго тобі кате,
Нами обвертати:
Прийде й тобі час-година,
Лютий, пронадати.
Розкують ся незабаром
Пригноблені люди
Стануть з нами проти тебе,
І ніхто nebude
Тебе звірю ратувати,
Бо й твої салдати

Тебе кинуть і повернуть
До „рідної хати“.

На смерть Каляїва.

І ще один... Іще петля ганебна!
А ти стоїш, проклятий Вавілоне,
Чи-топак... Петербурже-кублище гадюче!
І всі прокльони наші, всі хмари
Гніву нашого, що звисли над тобою,
Мовчать ще, ждуть чогось
І стрілами-громами чогось вагають ся
І сліду не лишити твого,
Проклятий ти, проклятий!..
А ви борці, що у крові міністрів
Спіткали смерть собі, або повічні муки,
Ви йшли карати і на кару
За вольність нашу, вибухом набоїв
Гадали нас розбуркати і підвести Росію.
Хай судять вас за се наукарі письменні,
Але в сей час, коли каміня хоче
І те скотить ся на голови царям,
І кровію народа горить по улицах,
Кричить, гука до помети, —
Ні, вас я не суджу: ви перші ластівки,
Хмаринки хуртовини....
Вона за вами йде, як ви йшли перед нею —
До Петербургу всі... Облоги Петербургу!
Облога е... До штурму час, брати!..
А може хочете, щоб сотві ще борців
В петельках погойдалось?
Чи ще Сибіру усього сльозами не злили?
Чи може в тюрмах місця знайде ся й на вас?
Чи може хочете, як божевільний
Римський імператор, щоб забажав і наш
Росії голову по плечі відтесати?...

Ой, годі! Гляньте, червоніє в огні та куряві
Червона корогва російського повстаня.
Чого ждете?... Туди, на смерть!
Хай виють навкруги салдацькі кулі,
Нехай штики довбають серце, груди,
Хай бомбами, карточом розбивають
Нам голови, і мізок хай летить
І прилипа до муру, до чобіт катів,
І на колесах гармат царевих
Хай наша кров шарами запечеть ся!
За нами перемога!
В крові своїй потопим ворогів!
Не ліберали ми, щоб грати ся з царями
У „піжмурки“, або у „цюці-баби“.
Ми діти волі вбитої царями,
Ми Революції російської мечі,
Ми кара невблагана морочіям
В кокардах та коронах.
Нас жде замучений народ.
Давайте гасло, сипте барикади!
За нами море гніву людського,
А ми девятий вал, останній вал!
Покиньте все; хай ниви буряніють,
Хай хата валить ся,
Хай спинить ся жите скрізь, навкруги!
Бо се на міть, а там жите і воля,
Вольна воля, давно бажане світло,
Сонечко весняне...
До бунту, до повстаня!
Бо сили більш нема,
Терпець вірвав ся...
Хочеть ся 'дному, самому йти
І різати катів і кров царску
З грязюкою чобіт перемісити,

Дума про волю.

Ой, зза Дніпру зза Лиману
Та низові вітри повівають,
Теплом подихають,
Та на наші степи,
На нашу Україну
З Ірію з весною
На згряях пташиних,
На хмарках біленьких
Прилітають,
Прибурають.
Розбуркали землю від сону,
Зпід криги,
Зпід снігу визволяли,
Рястом червоним,
Проліском синеньким
Уквітчали,
Мов молоду до вінця прибрали.
Усміхаєть ся сонечко ясне
Серед неба високого
До лану широкого,
До гаїв, лук, озер,
З веснянкою милуєть ся,
З веснянкою цілуєть ся.
Ой, застріг воли я в плуга
Тай потяг у поле —
— „Гей; доле! доле!
Чи зглянеш ся на нас бідних
Ти хоч сего літа,
Щоб латами не рябіла
Хліборобська свита!”
Дзвенить жайворонок в небі,
В промінях пурнає,
Від могили до могили,

По степах, по перелогах
Мій голос лунає,
Лунає, зникає,
За байраками пропадає.
А доля з поля,
Зза шляху
До мене докірливо промовляє:
— „Ой, чи довго ще ви будете
Мене гукати-проклинати,
В злиднях пропадаючи,
З голоду вмираючи?!
Ой, від краю та до краю
Уся наша країна палає!
То робітник за мене,
За свою долю
Боем виступає:
Бунтуєть ся, воюєть ся,
Царів людожерів,
Попів брехунів-морочіїв,
Чинovníків-вовкотрубів
Підвівсь поскидати,
Долі-воленьки собі придбати,
Від Одесу до Варшави
Злучають хлопці слави,
За Кавказом воюють ся
В Петербурзі не мирять ся.
Гуде, дзвоне по Росії,
Вільним вітром віє,
Віє, повіває, —
Робітництво, як море грає,
Червоні прапори
В гору підіймає,
На останню бійку
За мене, за свою долю,
З царями

За права, за честь
Увесь люд працюючий кличе,
Гукає, збирає, стягає...
А я ваша доля,
Та ще й сестра моя воля,
Ланцюгами ми окуті,
В кайдани озуті,
У острозі, у каторзі
Пропадаємо,
По Сібірах никаємо,
Під царськими караулами
Гинемо, поневіряємось
Та коли ви за нас,
За вашу долю та волю,
Вступитесь сподіваємось?
Ой, годі вам мене гукати,
Проклинати!
Не буду я про вас дбати.
Доки будете своїм ворогам
Служити, годити,
На дармоїдів робити,
Самі на свою голову
Катів плодити.
Шоломайте, діти, пута,
Нехай буде ваша доля,
Доля не окута!
Ой від краю та до краю,
Мов хвилі ревучі,
Підводьте ся на ворогів,
Не лякайтесь бучі!
Нехай правда нехай ясна,
Як сонце засяє!
Нехай кривда, нехай люта
В прірві пропадає!
Хай чиновницька та царська

Неправдива сила
У вогні пекельнім згине,
Щоб нас не гвітила!
Розгорніть свої червоні
Корогви по полю,
Видускайте з пут царевих
Сестру мою волю!
Заводіть нові порядки,
Здобуйте права;
Вашим дігам буде щасте,
А вам вічна слава!
Треба битись, не коритись!
Поки кат павує, гуляє,
Хай ваше серце спокою немає,
Хай огнем-гнівом палає,
Усіх до бою гукає.
І я ваша доля,
Вас благословляю повстати,
Царів поскидати;
Тоді і я про вас дбатиму,
Діти ваші в любистку
Купатиму,
В щасті целенатиму...
Гей... Гой!..”
Покотилась луна ланами,
Забряцала доля ланцями,
За луною зникає...
Серце в мене кровю окіпає.
А знизу тихий вітер
Дме, подихає.
Катран-зіле хитає;
Степ навкруги зелений
Леліє, мріє,
Та могила в степу бовваніє.
Неорана нива

Перед очима,
Стоять мої круторогі,
Позирають на дорогу,
А я стою та гадаю,
Та на плуга позираю:
— Чого тебе, плуже,
Та іржа поїла?
Не іржа то наші муки,
Наші злидні, сльози!
Ой, затигну тебе, плуже,
В болотяні лози.
Не хочу я більше степу довбати,
У злидарстві пропадати.
Доволі тебе мої діди та батьки
По лану тягали,
Та правди не знали,
Закону-права не мали,
Рабами увесь вік
Царям, панам та чиновникам
Пробували.
Не хочу й про тебе,
Моя ниво, дбати,
Щоб всю свою кривавицю
На податки та відбутки
Катам віддавати.
Ой, порости, моя ниво,
Бурянами, будяками,
А ви ідїть, мої воли любі,
Гуляйте степами,
Гуляйте, виглядайте,
Коли незагину,
Назад прилилину,
Та не рабом царським,
А вільна людина...
Отоді то новим плугом,

Любими волами
Переорю тебе, ниво,
З вольними синами.
Щоб водила ти нам, ниво,
Тільки щасте-долю...
А тепер, будьте здорові,
Іду бити ся з царями
За права, за волю!"
Йду на села.
Мовчать села, обідрані села,
Та велика по тих селах спочиває сила
— „Вставай, сило, годі спати,
Годі пявок годувати!"
Виє вітер, стеле трави,
В небі світять зорі.
Сплять царикі пробачні.
І в хаті й на дворі
Стереже їх син мужицький
У сірій шинелі...
А я йду тієї нічки
Між людські оселі.
По галях та по яругах,
У мужичій хаті
Збираємо люд на раду,
Як на царя встати...
Ой, скоро, скоро
Той час-година,
Що спалахне огнем-бунтом
Вся наша Україна.
За податки, за налоги,
За війну, за муки
Відлячимо чиновникам
І дідичам-дукам.
За безправя, за безладя,
За голод, неволю

Угноємо царівцями
Українське поле.

1905 р.

Ми грудями стали за волю, і в груди
Живі — нам холодні штики повстремляли,
Ми ярма побили. сказали: „Вже буде!“
І голови нам відрубали...
В крові утопили послідну надію.
Не стало нам иншої ради —
Ми покинули хати, взялись за роботу,
І в улицях скрізь баррикади.
Недоля за долю з неправдою бились,
Ми бились за землю-свободу,
І тисячі наших голов покотились —
Погнулись шераги народу.
Нас всіх перебили... Зліпили ми кровю
Обліплені снігом толуби.
Кати і над мертвими глум учинили,
Греміли подібні їм труби.
І ми полягли... та лежати в землі,
І гнити спокійно не можем:
Гуляють кати, бенкетують царі,
Кленуть нас блескучі вельможі.
До вас, до голодних, знуджених братів,
Ми кличемо: „Слухайте ради,
Кінчайте роботу, що ми почали,
Упавші зведіть баррикади!“

Жидівські погроми.

(Монольог царя.)

Ми нарід забили в кайдани потрійні,
Зломили му шию ярмом,
Обдерли як мишу й посьвіту пустили
З торбами сліпим жебраком.

Ми з шляхтою вкупі на шкірі народа
Собі збудувелисьмо рай,
Жие у роскошах вся наша порода
Безжурна, весела, як май.
А щоб наш народ не пізнав, хто го лупить
Ми кажем: — „Причина біди
Твоєї, наш люде, отгі недовірки.
Пархаті, пейсаті Жиди.”
І темний мужик, замість того, щоб з мене
І з шляхти крови уточити,
З жидівської крови готує нам купіль,
Щоб все ми могли го лупити.

Годі терпіти!

Годі терпіти, годі стогнати!
Годі панам догожати,
Годі друкарські ниви широкі
Грудями щиро орати!
Щиро орати, слізьми зливати,
Кровю та потом гноїти, —
Нумо селяне, правдонька встане!
Нумо себе боронити!
З віку до віку ми працювали, —
Паньство в роскошах куняло;
Лихо та злидні нас посідали, —
Паньство весело гуляло.
Паньство гуляло, їло, співало
Працю гірку мужикову,
А за оренди в нас забирало
Свиту й останню корову.
З паньської ласки хліба не їсти!
Мусим щорік голодати,
А хсч у-зимку десь по фабриках
Праці тяжкої шукати!
Степ наш широкий, ліс, батьківщина, —

Все за панами пропало!
Годі терпіти, годі стогнати!
Далі терпцю вже не стало!..
Прапор червоний в повітрі віє,
Кличе усіх нас повстати,—
Годі на паньство дурно робити,—
Годі йому догоджати.
Нумо боротись, щоб на Україні
Зникли пани з дукарями,
Щоб на просторім сьвітї веселім
Люди зробились братами.

Пісня соціалістів.

З московської.

Гей, наперед, невагаймось,
Силу всю нашу зміцнім!
Геть лущіїв позбуваймось,
Щасте пявкам відберім!
В бій, в боротьбу з ворогами!
Нашої правди не вбють, —
Ляжуть передні кістками,
Сьвіжі борці надійдуть!
Хай нас в вязниці шпурляють,
Хай нас мордують вогнем,
Хай в копальні запирають,
Хай ми оттам пропадем!
В бій, в боротьбу з ворогами!...
Стогне і тяжко зітхає,
В злиднях народ пропада,
Руки до нас простягає,
В нас поратунку блага.
В бій, в боротьбу з ворогами!...
Годі катам панувати,
Годі буржуям рости!...
Чи не обридли нам лати,
Вічні голодні пости?!

В бій, в боротьбу з ворогами!...
Скинем міцною рукою
З себе відвічний тягар
І піднесем над землею
Праці прапор аж до хмар!
В бій, в боротьбу з ворогами!
Нашої правди не вбють —
Ляжуть передні кістками,
Сьвіжі шерехи прийдуть!

Червоний прапор.

З польскої.

Кати з нас звикли кров смектати,
Їм наші сльози — сьміх, вода.
Та не далеко день розплати:
Наш буде суд, а їм — біда. (2)
Далі все, далі все.
Несім сьпів.
Наш прапор злинув понад трони.
Несе він
Кари грім,
Люду гнів,
Свободи кида сів,
Огнем горить увесь червоний,
Бо в робітничу вбраний кров,
То в нашої він пала крові.
Уся та погань метушить ся
Стару неправду підвести —
Та лихо прахом розлетить ся,
Добру единому рости.
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.
Старий порядок стрюх і пада:
Його погибель — нам жите. . .
Ми люд новий, нова громада,

Назад нема нам воротя. (2)
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.
На наших злиднях, на недолю
Рай будував собі павук. —
Ми всім одноі хочем долі
І праці вільної без мук. (2)
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.
Геть з лихварями, геть з катами!
Хай сьвіт розвалить ся старий.
Жите ясне іде за нами —
Ми лад тут заведем новий. (2)
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.

Ой вже час.

Ой, вже час, ой. вже час
За себе повстати,
Катів поскидати. —
А чи пан, чи прощав...
Двічі не вмирати, —
Громадо, до зброї!
Нам житя недають
Злодійські закони:
Побемо корони! —
А чи пан чи прощав...
Розвалимо трони! —
Громадо, до зброї.
Ой. порвав ся терпець,
Розв'язались руки, —
Муками за муки!
А чи пан, чи прощав...
Тремтять, вражі дуки!

Громадо, до зброї!
У крові ворогів
Скупаємо долю,
Вибемось на волю. —
А чи пан, чи пропав...
Розвієм невою. —
Громадо, до зброї!
Дармоїдам — панам,
Талярникам клятим
Годі панувати.
А чи пан, чи пропав...
Двічі не вмирати —
Громадо зброї.
За робочий народ,
За права людини
Биймось до загину!
А чи пан, чи пропав...
Нехай ворог гине. —
Громадо, до збої!

Маївка.

Сьогодні день — велике свято,
Сьогодні перший май. —
Пани нам пекло зміли дати,
Собі украли рай.
Панам веселоці гуляня,
Нема буденних днів,
А нам відвічне мордоване —
Недоля нуждарів.
Пони нам щиро курять очі,
У морок нас ведуть,
Уся гидота, діти ночі
З нас тільки і живють.
Та час минув, пропав навік —
Прокинули ся ми,

Заворушив ся робітник —
Загинете пани.
Сьогодні день — велике сьвято,
Сьогодні перший май,
Сьогодні будем присягати,
Що в нас віддїєм рай.
Диви ся, дуко, наша сила
Росте, на тебе йде,
Тобі весна не буде мила
Де нашій сьпів гуде!

Похоронний марш.

З московської.

Ви жертвою в бою нерівні лягли
З любови до свого народу,
За него 'ддали ви усе, що змогли:
І щасте, і честь і свободу.
Нераз ви конали в язницях брудних,
Свій суд беззаконний над вами
Катюги-судді вирікали, і ви
На смерть волочили кайдани.
А деспот гуля на бенкеті гучнім,
Неспокій вином заливає —
А грізні слова на двірцевій стїні
Огниста рука розставляє:
— „Надійде пора, і повстане народ
У силі могутній — свободі,
Пірве ланцухи, що вязали його
І скаже напасникам: геді!”
За вами борців сьвіжий полк уже йде,
На смерть і погибель готовий,
Прощайте же, братці, ви чесно пройшли
Велику дорогу любове...

Як повинна виглядати війна.

Гей, збирайтесь, люде добрі,
Подивіть на новину:
Вже ми більше не підемо
Умирати на війну!
Пощо діти сиротити,
Пощо лити свою кров,
Коли може межі нами
Бути згода і любов?
Як худобу нас ганяли
Короновані царі,
Що-б ми більше їм придбали
Податковців і землі.
Хлоп лягав убитий в полі
На пасовиско вовків,
А богач гонив геть з хати
Його сиріт бідаків.
Захотіли царі крови,
Пре міністер до війни, —
Гей, тримайтесь, братя, купи,
Не піддайте ся брехні!
Ми вже знаєм нащо війни,
Кому користь від них е, —
Коли хочуть воюватись
Хай цар з цїсарем ся бе.
До театру їх ведімо
І з міністрами ураз:
Бийтесь, братіки, до схочу,
Ми ж подивимось на вас.
У царя помліли руки,
Цїсар в землю шаблю пре,
Від страху пігнулись ноги —
Жаден в бійці сій не вмере.

Гей, ти, цісарю, жвавіше
За край рідний поборись
Борони престол і віру,
Як робили ми колись.
Гей, міністри, ви відважно
Нас гонили на війну —
Ну те бийтесь і рубайтесь.
Гей, ратуйте вітчину!
У міністрів мліють ноги:
Смерть так нагла, так страшна,
Пхають їх за плечі люди —
Ні, не беть ся старшина!
Коли в вас нема охоти
Вмерти за свій рай земний,
То між нами не найдете,
Хто-б пропав за вас дурний!

У воєннім театрі.

У театр грім гармати,
Дериґує смерть сама,
Свищуть кулі і гранати,
Шекла гіршого нема!
Люд повбираний в мундури,
Люд робучий і сільський,
Завдає собі тортури,
Як звірюка лісовий!
Добре хлопці ся ввихиють:
Скрізь пустеля де пройдуть,
Скрізь пожежі, стогін, слези,
Скрізь руїни лиш встають.
Грім гармати, регіт смерти,
А царята й королі
Позирають собі з льожів
На загин синів землі.

Степанова доля.

З польської.

Як ішов цар воювати,
Йому стали сурми граги,
Грали сурми з злота литі,
Вароженьків всіх побити.
Як ішов Степан до бою,
То лящала ясна зброя,
Гомоніло жито в полі
На пригоду, на недолю.
На війні літають кулі,
Люд валяєть ся снопами,
Та царя „сам бог хоронить”, —
Поле ветлано мужиками.
Скрізь огонь і кров розлито,
Не минуло ся Степкови:
Його кулею забито...
Цар вернув з війни здоровий.
І як вїхав цар до міста,
Його стріло дзвонів двіста:
Дзвони грають, лю д сьпіває,
Царську славу виславляє.
Як Степкови діл, конали,
То густі дерева стали,
Задзвонили по діброві
Ті дзвіночки, ті лилові.

Дума про орла.

Летів орел сизий понад Диким-полем,
Понад Диким-полем згубив свою силу,
Тай сїв спочивати на Савур-могилу.

А Савур-могила

Тай заговорила:

— „Ой, звідкіль ти, птахо, сюди залетіла?

Чи з синього-моря, чи з Білої-ріки,
А чи може з Литви, де тури ще дикі?"
— Ой, я не зза моря, ні з Білої-ріки,
Ані з ті Литви, де тури ще дикі.
Ой, я зза Уралу, бо там я літаю,
Ой, я зза Амуру, бо попас там маю.
Ой, я над Китаєм з качатами грав ся,
На лебедів з під хмар набивав ся.

Лебедонька біла

Від мене летіла,

Ой, з Китаю в Манджурію

Тай перелетіла;

Ой, перелетіла тай стала ячати,

Мене орла сизопирого прохати:

„Ой, полети, орле, за гору високу,

За гору високу, в долину глибоку:

Під явором білим

Там салдата молодого Япанці забили.

Поглянь йому в очі, чи ясні,

Чи згасли?

Спитай його,

Що йому матуся казала

Як на війну в далеку Манджурію виряжала"

Ой, злинув я вгору

На високу гору,

Ясними очима став сьвіт оглядати,

Навкруги позирати:

Ой, заслана Манджурія тулубом, тулубом,

Мов зрубаним дубом . . .

Зпід каміню вода тече,

В воді квітка сохне,

Під явором хлопець лежить,

Му зпід грудей кривця біжить,

А голівонька побита,

Нічим не повита.

Ой, стогне він. стогне,
Карима очима в останнє на сьвіт позирає,
Когось клене, прокленає,
Землю руками хапає,
Пальцями довбає. . .

Почав я на него наступати,
Кібцями за білі груди хапати,
В очі зазирати, питати:

Ой, щож тобі, хлопче, матуся казала,
Як на війну в далеку Манжурію виряжала?

А він зітхає,
Стиха промовляє:

„Моя ненька старенька й не знала,
Як мене та пригода спіткала.

Гукнули нас вранці
Одягати ранці.
Як обідати стали,
Наїхали до нас генерали,
Промову казали,

Що Японці на руську землю напали,
Царя воюють,
Корею грабують,

„Віру, престіл, батьківщину”
Хочуть сплюндрувати. . .
Треба їх за те покарати. . .

Ой, лежуж я тепер вмираю,
Бо семеро куль в грудях маю,
В останнє гадаю:

Невжеж манжурське каміне та глина,
Се наша батьківщина,
Щоб за них пропадати,
Море крови проливати?
Далеко моя країна,
Далеко родина,

Відділь не чувати, не видати. . !
І завіщож я мушу отут пропадати?”

Почав він на свої тремтячі руки вставати,

Мене благати:

„Ой, полети, орле, до дому,

До мого двору.

Э у мене брати,

Усім тром на війну йти.

Хай вони краще за мене дбають,

Крови своєї подурному не розливають.

У нас і так землі доволі,

Та не маєм справжньої волі,

Коли пропадати, то дома за волю,

А не розкидати своїх голів

По чужому полю.

Сила нас ворога оточила,

У рідну хату вступила:

Бачу корони царські,

Ряси попівські,

Паньство пузате, пикате . . .

Годі їм нас віки-вічні смоктати!

Ото, братці, „Япанці“!

На них вставайте,

Їх поскидайте! . . .

Тоді . . . “

Тай не доказав,

До землі припадає,

В останнє зітхає. . . .

.....

Злетів орел з могили,

Розгортає крила,

Над степами квилить-проквиляє,

Усе хиже птахство

На кістки за Амур скликає.

Потяг попід небесами

Над ланами, лісами,

Ген тільки мріє . . .

На манжурських степах.

(З Російсько-Япанської війни).

Холодно. Вітер басує по полю,
Сніг ізриває, мете
З берегу геть і по дикому морю
Густо на хвилі кладе.

Гай ген чорніє; під гаєм здійсмаєть ся
Зграя крюків й кричить...

Що то за здобич голоті трафляєть ся,
Що там на снізі лежить?

Що там волочуть вовки-сіроманці,
Виють і зграю женуть?..

Бач, он рушницї, багнети і ранці,
Он і салдати... Чого вони ждуть?

Ждуть домовини, по полю роскидані,
Ждуть свою неньку стару,
Щоб зіклала у кров позаливані
Голови їхні в труну.

Ждіть, та не діждетесь! Голови ваші
В яр заволочуть вовки,
Стане на довго їм тутечки паші —
Жовті смоктати кістки...

Виють вовки, порядкують бенкетом,
Похорон крюк відправля...

Хтож тут поклав вас на віки багнетом,
Куля забила чия?

Ви мовчите!.. Але вітер по гає
Вістку про вас подає:
—, Військо було се з розбоем в Китаю,
Брало добро не своє;

Військо отсе батогами царськими
Зігнане з сел у полки
Мусіло бути катами людськими,
Мусіло ті нагайки,

Ті нагайки, що Росію муштрують,
Щей у Китай віднести —
Хай і Китайці лишень покоштують,
Як в нас ум'ють плести.

Як сарана та усе пожираюча,
Йшло і топтало жите навкуги —
Тяжко стогнала країна палаючи,
Люд неповинний пропав до ноги.

Де перейшли, на штиках занімили
Діти каліки, жінки і старці...

„Славну роботу” цареви зробили
І забайкальські й восточні стрільці...

Сумно мені по Манджурії віяти,
Сумно летіти по мертвих степах,
З попільом сніг над руїнами сїяти,
Кляту роботу ховати в снігах.

Пагоди, фанзи, краю коханий!
Тяжко мені ізгадати про вас,
Як вас Амурець підпалював п'яний
І в голяні коня свого пас...

Гей! — та Японці стріляти навчились—
Бійка тут вчора була;
Царські солдати снопами котились,
Стрільба далеко гула!!!”

Вітер замовк і на море подав ся
Гнати, котити вали,
Звір'ячий галас в гаю ростинав ся;
Очі кряки все пили.

Лиця мерців скрізь чорніли по полю
В сірих шинелях... Вечір спадав,
Небо синіло, звисало... По морю
Вал розростав ся, кипів та стогнав.

„Не убивай.”

„Не убивай!” сказав нам Егова
І сей закон списав на каменю скрижали,
І зроду в рід великі єї слова
Один одному люди повтаряли.
Але той давній звір, той Каїн-душогуб
Все прокидавсь в людстві жадібний сліз і крови,
І дикий рев війни і брязкіт кайданів
Гасили кволий крик вселюдської любови.
Ваал розявив пащ наповнену огнем,
І люде в ній пекли йому людей в офіру
І в темній простоті тих первісних віків
Гадали, що повнять сьятий закон і віру.
Тоді прийшов другий Мойсей з Сінайських гір,
Що заповіт новий мав в серцю, не скрижали.
Дивним огнем палав його небесний зір,
І людям про любу його уста казали:
„Спиніть війну, роздор, любіть ся як брати,
„Нехай невольники зрівняють ся з панами,
„Най щезне сатана незгоди і сварні,
„І „боже царство” хай настане mezi вами”.
Та темний раб не розумів тих слів;
І сонце, що зійшло, сховали чорні хмари;
Загинув на хресті той бого-чоловік,
І далі над людьми глумлять ся Валтазари !

Рідним болякам,

Де були ви тоді, коли Гуня старий
З Наливайком за нарід повстали,
Щоб побачити люд наш на сьвітї вільним,
Свою кров в Солониці проляли?
Ви на Лисій Горі із Жовковським ураз
Пропивали нещасну Україну
І сьміяли ся звідтам, глузуючи з нас,
Як ми йшли в завчасну домовину!

Де були ви тиді, коли славний гетьман
Дорошенко блиснув булавою:
„Або визволю край”, присягав ся Петро:
„Або ляжу за люд головою!”

Де були ви тоді? З Самойловичем враз,
З Москалями ви зраду кували!
Знов убили ви волю, убили ви нас,
Щож лишилось — в засланє пігнали!

Деж були ви тоді, як Мазепа повстав,
Коли Швед під Полтавою бив ся,
Коли день свободи нам було засвітав,
Хто не дав, щоб той день розятрив ся?
Палії, Кочубеї і інші п'явки,

Вам наш нарід пішов на поталу!
Ради царських охлупів, гидкі, павуки,
Віддали ви Петрови Полтаву!

Де були ви тоді, коли Січ Москалі,
Славу наших дідів, руйнували?
За пляхоцькі права, за дворянські герби
Ви і Січу цариці продали!

Поробившись дворянами, мову свою
І звичай ви зміняли на панський,
Закували братів у кайдани тяжкі
Й запровадили устрій татарський!

Де були ви тоді, як нарід був повстав

В дев'ятьнадцятьсотп'ятому році,
Як дідівські гармати з дворів ваших взяв,
На чійому стояли ви боці?
Ви казали: „Се мотлох за хліб лиш ся бе!“
Непішли ви з народом злучитись,
І як нарід в нерівному бою знеміг,
Ви побігли цареві вклонитись!
Де тепер ви? В Росії кривавим царям
„Грізно дулю” в кешені даєте,
А у Австрії темних братів
Австріяцьким катам продаєте!
Тай в Америці теж „Україною” сьвіт
Людам хочете в очах згасити,
Щоб на тілі робучого люду свого
Упирями безжурно все жити!
Від Москви і Ляхів ви „ратуєте” нас,
А в Америці ще й від Англіка,
Й продаєте народ, кому тільки нетра,
Бо в вас паца жерна і велика!

За землю і волю.

Убив ворог Україну,
Потоптав ногами,
А сиріт її для себе
Виплекав рабами.
Забрав Дніпро і Хортицю,
І степи і море.
Тільки йому не дістались
Ті Карпатські гори.
А в тих горах старий Довбуш
В печері куняє
Та слухного, великого
Часу дожидає,
Дожидає того часу,
Як „чайчені діти”

Поростуть в орли-беркути,
Щоб на прю летіти;
Дожидає, щоб та „галіч”
Стала соколами,
До рахунку підвела ся
З матері катами.
Тоді Довбуш з гори вийде
І гукне до бою
Всіх опришків молоденьких
Від Сяну до Дону.
Як та хмара, як та туча
Сила наша встане,
І покотять з престолу
Російські тирані!
Та боїть ся того ворог,
Зрозумів відразу,
І Карпати му забрати
Хочеть ся завчасу.
Щоб ті гори окувати
В потрійні кайдани,
Щоб спокійно панували
Московські тирані;
Щоб у Львові не жидівські, —
Царські шинки були,
Щоб під царською нагайков
Ми си плечі гнули.
І громадить лютий ворог
Військо вже по Збручу,
Уже видко над Поділем
Кервавую тучу.
Болгар, Сербів та Румунів
Цар собі еднає,
З усіх бсків на Австрію
Боем виступає.
Простяг упир свої руки
На Галич, Карпати,

От-от трошки і, здаєть ся,
Мож буде їх взяти,
Щоб останні українські
Землі заярмити,
Щоб ту гискру „мазепиньства“
Навіки згасит...

Ні, не вгасиш, лютий враже!
Горить вона всюди:
І в Галичу, і в Києві
Й гаснути не буде!

Хай Сербин й дурний Болгарин
На царя вповають
І про „едність всеславянську“
Байки укладають,
Про ту едність всеславянську
У... царських кайданах,
Щоб та „едність“ неволею
Стала на Славянах.
Ні, не здурять!

У тисяча

Девятьсотім пятім
Вже мірялись ми з царатом,
Не страшний проклятий!
То опудало велике,
Що птахів полоха,
„Всеславянський покровитель“, —
То „дурна Солоха.“
Недогризок то япанський,
Каліка скажена,
Що колибто мала силу,
Увесь сьвіт зажерлаб.
„Розігнавсь, мовляв, як бик той,
А упав, як муха.“
До дають си вороженьки
'дин одному духа.

Потопили свої штани
В Япанця у морі,
А що буде, як у Збручу
Потопите й коні?

Нехай гримнуть австріяцькі
Й російські гармати,
То нам гасло тоді буде
За Україну встати!

Як ті ліси-бори чорні,
Що Карпати вкрили,
Стільки має підвести ся
І нашої сили!

Підвести ся й затопити
Усю Україну,
І звести з царем рахунок
У одну годину:

В Петербурбі багнетами
Волю підписати,
А царя із царятами
З гармат постріляти,

І спрятати Україну
Від зіля царського,
І царівців постинати
Усіх до одного!

А Австрію „попросити“
Підти за Карпати:
І без неї ми зробимо
Порядок у хаті

В своїй власній...
Хайже гримнуть понад

Збручом
Ворожі гармати!
Хай та сальва серця наші
Запалить до бою,
І рушимо на царя ми
„За землю і волю!“

Що буде?

Що буде, коли ворог клятий
Перейде Збруч і геть з гармати
Твої оселі стане прати
Картачом, Русине, мій брате?
І дикі звірі — козаки
Дітий твоїх на піки здіймуть,
Сестру і жінку заберуть
І, посьміявшись, їм шаблями
Повитенають груди геть,
А твого тата й твою маму
Спітка під тином вагла смерть?
І ті хати твої убогі
Підпалить ворог, і луна
Огню-пожежі над Поділем
Червоним пеклом запала
Аж по Карпати? Зойк кобїт
І плач голодної дитини,
І смерть з косою, що жите
Буде стинати що хвилини
І скрізь руїни і руїни?...

.....

Не дикі орди Чингіс Хана,
А лютого, нового пана
Над Збручом стали, щоб дітий
Твоїх, Галичу постинати,
Твої ланц, твое добро
Царєви клятому віддати.

Щоб не стремів ти більш йому,
Як той остюк у оці, брате,
Щоб і на тебе міг покласти
Свої кайдани і в тюрму
В „загально-русскую“ пігнати
Й Червону Русь.

Не буде, кате,
Як хочеш ти! лиш зачепи!
Як листя в лісі, як трави,
Ми встанем боронити волю,
Нас тисячі злегда зза моря
І давній гріх своїх дідів
Відкупимо своєв кервою:
Здобудемо Вкраїні волю!
А кривих наших і батьків
Заступим грудьми своїми.
Ти-ж, царю, і твої хорти
Скажені будете втікати
І скрізь вас будуть люди гнати
І бити клятих!

Згине цар,
Загине кат, тоді задніе,
І зійде сонце на Вкраїні.

Мрія уніятського попа.

[Сатира.]

Вся надія на Вільгельма,
На його гармати,
Коли побе царське військо, —
Нам вік панувати.
Заберемо Україну
З морем і степами
Тай поробим православних
Всіх католиками.
Колиб тільки Шептицького
Москалі убили, —

Зробимо його патроном
Цілої України.
А Хомишин кардинальську
Шапчину дістане,
Кожний декан уніяський
Епископом стане;
Монастирі на Україні
Візьмуть Василяне;
Кожний дяк наш стане попом,
Піп декано стане,
Має статись, як казали
Сьвятий Отець в Римі
Ортинському, щоб Рутенці
Їм Схід споловили.
Кунцевича сьвяту працю
Маєм докінчити...
Лиш дай, Боже, Вільгельмови
Москаля побити.

Мрія православного батюшки.

Сатира.

Наша віра і надія
Темняки салдаги,
Галичину, Буковину
І гори Карпати
Мусять вови затримати
Під царем на віки,
Хоч би мали кровю плисти
З України ріки!
Маєм кубло Мазепинців
Геть пороскидати,
По Україні панахиду
Раз вже відсьпівати!
Козацькими нагаями,
Люд черехрестити,
Геть унію скасувати.

В Юрі посадити
Єпископа від Синоду;
Православем вкрити
Чехів, Сербів, Черногорців,
Болгар сполонити;
Всі славянські річки й ріки
В одно море злити,
Кайдавами окувати,
Бідою повити;
Конституції з Європи
Геть понаганяти
Та на кістках всадовитись,
Й вічно панувати.

Мирославу Січинському.

Були війки. У злотоочених шатах,
На мармурових ліжках, килимах
З блескучого едвабу, в куряві пахучім,
Милуючись невольниць голою красою
Могутні тирани гуляли, бавились.
Сьпіви, вина, музика райська та распуста
Через жите здавалось не минуть ся.
Запоневолені народи, громадянський дух
У проституції лежали, мов пси побиті
Владі дивились в очи. А жандарі.
Чи-то-пак, преторянці -- гнітили все,
Нечистими ногами топтали право,
Правду та правдивість, а вольнощі
Гнили десь у кайданах в склепіню темнім.
Стогін людський ішов під землю, —
Усі боялись так застогнати, щоб хмари
Схитнули ся разом із небом і конали мовчки.
Та кров-насіне, сльози-дощ родючий;
Коли розлиті, завжди вродять помсту.
Вона й родилась.. Геть поза рідним муром

Збирались вигнанці і по ярах-печерях
Кували гинджали; оправлені в снагу
Страшні вони були тоді й богам,
Боги жахались навіть тієї зброї...
І в час веселощів, коли палац тиранський
Пурнав у сяєві блискучих ліхтарів,
Звесь стугонів, і регіт там лунав
Купований, примушений, здобутий батогами
Над Вавилоном розпадалась кара.
Не має кращого, коли поблідлі тирани,
Боги земні, побачуть в очі пімету,
Коли на тих розспутних їхніх ліжках
Прошиті гинджалами клятві завіміють,
Коли поперевертані — столи, миски,
І вина течуть з грязюкою! У переляці
Втекли невольниці розідрані завіси,
Лиш очі месників огнем пекелним сьвітя.
Народ, мов хвилі в морі, зворушив ся:
Ломить трони, дере порфиру на онучі,
Корони розбива, руйнує геть вязниці —
Всі волі, вольнощів запрагли і за право
Поляжить до 'дного, а не повернуть в пута!
Еге, були віки...
Бували тирани, бували люті доби,
Але за ними скріз, мов їхня тїнь,
Йшла невблагана пімста.

Січинський в неволі.

Хмари перлові під місяцем линуть,
Мов злякана зграя летить,
Зірки під собою серпанкою криють, —
Лиш місяць у-повні блещить.
Не сьміють його доторкнути сь хмарини, —
Князь ночі, він сься' на весь сьвіт,
Залаяв своїм маревом гори, долини,

В Дністрі його промінь горить.
Чорніють убогі лани по горбочках,
Чорніє в пільмі Станіслав,
І мури чорніють, чорніє Діброва,
Де в муках неволі сидить Мирослав.
Над брамою з бляхи орел чорно-гузий,
Розявив дві пащі лякає дурних —
Його причепив там уряник кургузий
На лихо і пострах „зłodїв“ усіх...
Так баба в коноплях опудало ставить,
Воно-ж лиш полоха птахів молодих;
Старі горобці і на його сїдають,
Й зневагу ще гіршу чимсь робять йому...
За брамою вязні в неволі конають,
Нема за них бідних вступитись кому.
Багато їх є тут: зі Львова, з Чорткова,
З Долини, є з Бродів, з Бучачу, з Скали,
Є з міст і селяне, і з гір і Поділля —
Нещасного краю нещасні сини...
Буцматі судці, що на панському хлібі
Не знають, де в світі біда і нужда,
Замкнули їх тутки „затяжкі провини“,
Мов в грїб закопали на довгі літа.
Сидять тут за те, що розбивши комору,
В багатого хліба голодний узяв,
За те, — що в морози, щоб дітий загрїти,
У панському лісі дровець нарубав.
Але побережник їмив на „злочинї“,
До двору відвести го хтїв;
В борні посїпаку ударив сокиров, —
На все його тутки судя засадив.
Сидять тут і ті, що боролись з панами
За ліс, пасовиско, ріку та ставки:
Пан ренськими сипав, все панске лишилось,
За хлопом замкнулись важкі колодки.
Сидять тут і ті, що на вічах, виборах

Жадали народови пільги та прав,
Щоб землю вернув хліборобови ворог,
Щоб гроший громадських урядник не крав
Сидять нуждарі тут знід стріхи, знід плоту,
Сидять тут з фабрик, гірники, форналі,
Сидить тут нещасна робоча голота,
Кому нема місця на „вольній“ землі.
По цимрах, замкнені немов та худоба,
Хто спить, хто нудьгує, хто зорі рахує,
Хто тихо зітхає, хто плаче, сьпіва,
Дозорець іде і ключами маха...

І тягнеть ся доба, без краю та доба...
Хто згадує волю, хто згадує поле,
Хто згадує жінку, дітий сиротят,
Як там вони бідні голодні і голі
У сьвітї без тата терплять?..

.....
А ті череваті, що їм відібрали

І долю, і волю й жите,

Судді, адвокати, пани, генерали, —

Що думає паньство оте?

Що дума?.. У карти до ранку печуть ся!

Їм хлопи не люди, а пні!

Кайдани на нарід ще важчі кують ся,

Роботу бджілок пропивають трутні!

Усі, кому власне і бути в кайданах, —

Усі мироїди, пявки, павуки,

Усі ті на волі, в добру, на посадах, —

За муром самі бідаки!

Панам висщі школи, церкви та театри,

Найкращі роскоші жия,

А людови тільки пекельна робота,

Та песе, не-людське буте!

І там, межі тих "батярів і злодіїв",

У цимрі один в самоті,

Забутий своїми, замкнений чужими,

С і ч и н с ь к и й марнує літа молоді.
За народні муки вія **Месник** відважний
У клітці, в неволи кона.
Припав головов до штахетів залізних,
Обпер ся на лутку вікна
І дивить ся геть крізь заплетені ґрати,
Думками на волю летить,
Де в темрявах ночі чорніють Карпати,
Де бук на стремнинах шумить.
У синім півмроку здають ся Бескіди,
Мов туча страшна наступає,
Мов крила орел розгортає могутний,
Мов військо до бою рушає.,.
— "Коли-ж ти ізлинеш, мій орле-народе,
По краю Данила шибнеш,
За кров і на сила ворожі оселі
Огнем і мечем перейдеш?!"
Я жду, я сподіюсь того великодня,
За хвильку єдину оту
Мене не лякала пекельна безодня...
Я жду, а сподіюсь і жду...
Три рази кати мені смерть вирікали,
Три рази з житем я прощавсь,
Але крізь проклони і крики ворожі
Ми образ вже близький ввижав ся;
Я бачь, що люд не дотерпе більш муки,
Що встануть старі і малі —
І пекло за пекло ! І муки за муки!
І море кроваве тече по землі!
За цута неволі, знущання й насиля,
За голод, образи, нужду
Відмірять катам молоді покоління! —
Та хвиля вже близько, я жду! —
Надійде година, Дністер каламутний
В червоній крові попливе,

Мов сьвічи засьвітять двори та фільварки,
Корчма із димами бухне!
З розруйнованих сіл та фабричних халуп
Люд повстане, мов божая кара:
Від палаців-замків лиш чорнітиме слуп,
Купи попілу, камінїв пара...
Жандарі з постерунків втечуть, як ті пси,
Забудуть на хлопа гукати,
Забудуть добро дідичів стеречи,
Багнети в робітника пхати!
На шляхецтво, герби встане люд, як туман,
На князів на грабівство піде,
Нарід сам собі стане і цїсар і пан, —
Пановане катів упаде!
Відбере в дідичів землю хлоп-хлїбсроб,
Ті лани, що потом-кервою
Сотки лїт поливав, щастя-долї не знав,
Вїкував із кумою-нуждою.
Не втїкатиме бїльш в чужину за моря
Волї-долї-слїпої шукати —
Рідних дїтий утримає рідна земля,
В рідній хатї спїчнуть сиротята.
Не цїсарський уряник напише права.
Вільний нарід їх вільно напише,
Віковічні жалї, віковічні плачі
В спільнім щастю та згодї утише...
Близько, близько вже він
Час великий останного бою —
Гей, підводьтесь усі! Бий вскликаючий дзвїн
Плуг мїняй на гартовану «брою!»
І здаєть ся йому, що ожив Станїслав,
Що на улицах гомін і крики,
До штахетів мїцнїш припада Мирослав,
Му вижають ся юрби великі:
Бачить: місто народом кишить,

Йдуть Гуцули з пістолів стріляюгь,
Коси, кріси в руках; люд до мурів біжить;
В олин голос натовпи гукають:
„Де наш син, де наш брат? випускайте його!
Мирослава пускайте на волю!
Щоб з неволі підвести всіх нас,
На кайдани зміняв свою долю!” —
Оточили вже мур, уже й брама паде,
Уже люд здобуває Діброву.
Застогнав кримінал, в коритарях гуде.
Вязні ломлять прокляту обору!..
Йдуть, шукають його... ось вже близько...
Прийшли...

Тут омана з очий опадає...

Зимні ґрати лице обпекли!
Край в дрімоті німій потапає!..
І відскочив від ґрат Мирослав:
— „Гей, чи погляд мій вас переточе?..
А чи може осліпнете, очі мої,
Дивлючи ся на них дні і ночі?!
Люде, люде! чи знаєш, гей ти,
Що то значить в неволі страждати?
Без надії вперед, в безпросьвітній журі
Смерти-визволу в бога благати?” —
Але спить збайдужілий весь край,
Стогне з-тиха в кайдани забитий:
Мов п'явки в його тіто впились
І скажений урядник і пан неваєтий...
А пан-отчики дмуть в кадила —
Чорні хмари повстали з димами,
Вкрили небо і землю усю,
Чорнов кодрев висять над хлопами.
Тільки голос жанцарма гремить,
Та цимбали у корчмі бренькають,
Та у панськiм палаці реве і шумить —

Людоїди веселі гуляють...
А на цвинтарі плаче вдова,
У хаті плаче голодна дитина:
На стодолі регоче сова,
Всім віщує останню годину...
І той сьміх, і той плач крізь штахети летять,
Мирослава мов грім побивають —
— „І навіщо ж Потоцького вбив!“
Середночі в розпуці гукає:
„Не завласні образи, чи користь яку
Я межі-очи грабйові стрілив, —
Я тоді тобі, народе, приклад давав.
Щоб ти більше в вельможних не вірив,
Щоб ти звівсь на них гнівом своїм,
Скьасував свої злидні і муки,
На три вітри нагнав дармоїдів усіх,
Землю взяв в свої власні руки!..
Але нащо та кров пролилась,
На що маю в неволі зогнити,
Коли ти не пішов, коли то не повстав,
Коли далі в ланці ти повитий!“
І болі і нудьга йому груди стиска,
Жаль і серце і розум скував;
Душно в цимрі, повітря нема,
На підлогу в розпуці упав;
Роздера собі груди трудні,
Мов пташок той підстрілений беть ся:
— „Ліпше бути! мені у завчасній трупі,
Коли ворог над людом сьмієть ся!..”
Гей, чекай, Мирослави, облиш', не зужи!
Подиви ся, де місяць сідає,
Там за морем далеко у иншій краю
Твого народу сила зростає.
Не один ти, — нас тисячі тут,
Що з тобою одну маєм — гадку,

З твоїх вчинків овочі ростуть,
З тих овочів знов вчинки будуть;
Через море постелемо кладку!
З кучеравих лісів, верховин, полонин
Розігнали пани нас сьвітами;
На чужій стороні, у біді, у нужді
Під новими працюєм катами.
І гаруючи тяжко в роботі важкій,
Кожний знає, хто винний сим мукам, —
Через море до краю старого племо
Ми проклони обшарникам-дукам!
Там наш рід в темноті і нужді
На них робить від ранку до ночі,
Але наш обовязок тепер
Му протерти заслїшлені очі.
На катів, дармоїдів, пявок
Піднесли ми червоні прапори,
Привезем сих кровавих хусток
Геть зза моря й в Карпатські ми гори!
З верховини в долини ми накидаєм їх,
Рознесем з Буковини в Поділе по Татри, —
Залуна над Бескідами Довбушів сміх,
Над панами пічне свої жарти!
Й спалахне тоді край у пекельних огнях,
Лев могутній в народі з'явить ся,
По великих трудах, по кровавих боях
Люд нарешті з ярма увільнить ся!
А тоді і тебе, Мирославе, ти наш,
Вільний нарід з неволі вратує,
А Діброви проклятої мури страшні
По самі фундамента зруйнує!

„Царям віддай”.

(З польської.)

Царям віддай усе те.
Що царям належить!
Віддай мару їм мордів,
Грабунку і насиля,
Віддай вязниць неволю
І голоду знесиля.
Віддай їм плюндроване
І заграви пожежі,
Віддай їм гільотини
У кров залиті сьвіжу,
Юрби голодну пімсту
І всі пекельні кари,
І величезний вирок смерти.
Вибитий дзегаром
Віддай... Але візьми в них все,
Що тобі належить:
Візьми в них золоті палаци,
Скарби ті незміримі,
Що з тебе настягали
Й пишають ся так ними!
Візьми в них свою землю,
Небо, сонце, ріки,
Візьми ввесь сьвіт просторий,
Котрий є твій від віку!
Візьми в них божости могутність
Гонори, славу, втіху...
Візьми! Й займи місця їм
Сам на вічні віки.

II
И-61170

**„ВИЗВОЛИТИСЬ МОЖУТЬ
ТІЛЬКИ СЪВІДОМІ.“**

**Товаришу Робітнику!
Товаришко Робітнице!**

Чи ви вже запенумерували собі

Робочий Народ

одипоку соціалістичну українську часопись в Канаді?

Робочий Народ“ уже від років твердо і рішучо боронить українських робітників в Канаді і є їхнім вірним проводирем, порадником і щирим товаришем.

Хто з робітників хоче довідатись про визвіл робітничої кляси з кайданів капіталізму, мусить пенумерувати собі і пильно читати

„Робочий Народ“!

Коштує на рік	\$2.
На пів року	\$1.
На квартал	.50с.

Пишіть на сю адресу:

„ROBOTCHYJ NAROD“

Box 3658

Winnipeg, Man.

81 *Для рецензії.*
Павло Крат.

**„За землю
і волю!“**

ЦІНА

25 ц.